

ЦЕНТРАЛЬНИЙ СОЮЗ УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНТСТВА (ЦЕСУС)

ЮВІЛЕЙНИЙ АКАДЕМІЧНИЙ КОНГРЕС

в Мюнхені 23-26 серпня 1956 р.

Інж. Дмитро Андрієвський

БАЛАНС ПОЛІТИЧНОЇ АКЦІЇ ЕМІГРАЦІЇ

(підсумки, критичний огляд останніх десяти років).

Вступ

Насамперед пара коротких, але важливих зауважень. Підхожу до цього Конгресу не як до якогось трибуналу, що має судити "живих і мертвих", ані до як шкільної ради, що має роздавати нагороди за добре успіхи, - але як до зустрічі двох поколінь української громади на еміграції. Покоління, що вийшло з першої світової війни та революції і яке між двома війнами стояло при кермі національних справ, та покоління, яке політично дозрівало під час другої війни, і яке тепер поводі перебирає керму до своїх рук. Згідно з таким моїм розумінням Конгресу, я в моїй доповіді виступатиму як речник старшого покоління, щоб дати підсумок політичної акції за останні десять років. Отже це буде звіт, призначений для кadrів молодшого покоління, що ту акцію мають продовжувати. Як побачите далі, в тягу цих десяти років два покоління йшли в парі і надали не один із старших, заки зайде зі сцени, помогатиме молодшим. Однак, центр ваги праці переноситься вже на плечі молодших.

Мушу попередити, що ніхто не уповноважував мене виступати в імені будь-кого. Виступаю на запрошення упорядчиків Конгресу, як особа і висловлюю свої особисті думки, за які відповідаю я і ніхто інший. Не уважаю доцільним обмежуватись в моїй доповіді до одного відзначення фактів, подій, документів, бо не належу до архівістів, але все був і залишається живою людиною, людиною чину. Тому радо йду назустріч упорядчиків, які просять мене дати "критичний огляд останніх десяти років". Тож, хай не загніваються дієви особи акції за мої критичні завваги. Я б зробив злочин перед історією, українським народом і моїми наступниками, наколи б не старався дати об'єктивний, з усіма позитивами і негативами, образ минулого. Чи те мені вдасться, і в якій мірі -будете бачити самі.

I. Дієві чинники.

Заки почати перегляд політичної акції еміграції, не від речі буде пригадати, хто в ній є дієвими чинниками.

Українська еміграція з-після першої світової війни входила в останню війну доволі зужитою попередніми роками сидіння на "ріках вавилонських" та блуканням чужиною. Провідні кола революції 1917-18 рр.- соціалісти розпорошились, партія соц.-демократів сама себе роз'язала, партія соц.-революціонерів - унерухомилася.

Демократичні і ліберальні елементи тримались екзильного уряду УНРеспубліки з осідком у Варшаві. Консерватисти купчились навколо Гетьмана П.Скоропадського, що перебував в Берліні. Колись потужна Організація Українських Націоналістів, р.1940 розкололась на два табори. Тим не менше, самі націоналісти, хоч і внутрішньо розбиті, здобуваються на найширшу акцію під час війни, як на рідних землях, так і на чужині. Шоб не бути голословним, покличусь на свідчення чужинця, американського науковця, автора книги "Український націоналізм", який, досліджуючи українську справу в час війни, убрав її майже цілу в акцію націоналістів. Інші політичні групи мусіли достосовуватись до починів і дій націоналістів. І так, коли на переломі 1944-45 рр. треба було боронити українські позиції перед німцями, в переговорах з ними поряд з полковником А.Мельником і С.Бандерою беруть офіційно чи неофіційно участь і голова Директорії УНРеспубліки А.Лівицький і соціаліст І.Мазепа, і консерватист П.Скоропадський, і новий емігрант з СУЗ проф. В.Кубайович.

Вже під час війни, а більше по закінченні її, виникають нові політичні чинники української еміграції. Десь в р. 1942 у Львові і в Кієві постають Українські Національні Ради місцевого значення, що намагаються зіллятися, але в кінці закінчують свою діяльність, обмежившись кількома політичними актами.

За почином Української Повстанчої Армії, в р. 1943 покликано до життя Українську Головну Визвольну Раду, яка за ідеєю мала б бути політичним центром, і органи якої затрималися в житті і по нинішній день, коли не в краю, то на еміграції в формі Закордонного Представництва УГВР. Демократичні і ліберальні елементи еміграції перешлюються і організуються в Український Національно-Демократичний Спіл, задовгений в 1946 р. Урухомлюються соціалісти і за-кладають Союз партій, що в р. 1950 зливаються в одну Українську Соціалістичну Партию, до якої прилучуються соціалісти і радикали, що зийшли на еміграцію з окупованих советами Західних Українських Земель. Відновляє свою Селянську Партию, що діяла колись на Волині, п.Б.Архипенко. Численна нова еміграція зі Східних Земельтворить кадри нової формaciї Української Революційно-Демократичної Партиї, що постала зараз по другій світовій війні, але яка внедові зі розколюється на дві частини: одна під проводом І.Багряного, з нахилом до лібералізму, а друга - під проводом І.Майстренка - з нахилом до соціалізму. Заходами п.Доленка організується Союз Земель Соборної України, та також постає Союз Конструктивно-Творчих Сил.

Розкол в рядах націоналістів, започаткований в 1940 р., по війні пішов дальше. Вже в 1948 р. можна було помітити відчуженість між ОУН революціонерів, яка творила головне ядро УГВРади, і провідними кадрами цієї останньої. В р.1955 від ОУН революціонерів, що стала називатись Закордонні Частини ОУН, відкололись нечислені, але інтелектуально сильні кадри, зближені до ЗП УГВРади, і які оформились організаційно в ЗЧ ОУН Колегії Уповноважених. І цей розкол стався, головно, на тлі ревізії старої політики і тактики ОУН.

Війна, як суспільний катаклізм, не могла не викликати змін в позиціях української еміграції. Націоналісти на чужині, як також націоналісти Західно-Українських Земель, зіткнувшись під час

війни з маловідомою їм підсоветською дійсністю, відчули потребу переглянути свої ідеологічні та програмово-політичні позиції, в цілі припасування їх до умов на головному масиві українства, що його творили Східні Українські Землі.

Першу спробу зробила група С.Бандери на своїм III Надзвичайнім Великім Зборі ОУН, що відбувся на рідних землях в 1943 р.

Стоючи перед фактом, що Совети виховували нове покоління на СУЗемлях і тепер виховують нове покоління на ЗУЗемлях на базі матері-ялістичної філософії, НВЗ ОУН уважає, що український націоналізм не повинен в'язати себе з ніякою філософічною системою. З тих самих оглядів на підсоветську дійсність НВЗ ОУН в програмовій ділянці допускав, що "індивідуальне і колективне користування землею в залежності від волі селян" Дарма, що в пізніших з 1950 р. "Уточненнях і доповненнях" ця точка ззвучить дещо інакше, вона, як і заложення щодо незв'язування ідеології філософічними системами, стали предметом взаємних закидів. Ми навели ці короткі витяги, бо вони і далі відіграють поважну роль у зрізничуванні між українськими націоналістами.

На основі постанов У Конференції ЗЧ ОУН С.Бандери, яка провадила свою працю в тягу 1955 р. почаси в Канаді, а почаси в Німеччині, виглядає, що ця група повернула до своїх ідеологічних і політичних позицій з-перед 1943 р. Тоді, як група ЗЧ ОУН Колегії Уповноважених розгорнула далі свою ревізію старих позицій і оформила їх в доповідях Конференції тієї Організації, яка мала місце в грудні 1955 р.

Ревізію ідеологічних позицій націоналізму, устійнених Донцовим, було зроблено ОУН під проводом Полк.А.Мельника давніше і найповніше вона виступила в книзі В.Мартинця "Волевий і організований націоналізм", виданій в р.1955. Шодо програмово-політичних позицій, то вони були переглянуті по зійні також під кутом нав'язання їх до наявного стану речей на Україні, на Великих Зборах Організації в рр. 1947 - 1955, але внесені зміни там не виступають так пластично, як у наведених уступах НВЗ ОУН.

Соціалістичні угруповання при злитті їх в 1950 р. в одну УСПартію, остаточно відійшли від марксизму, яка ревізія фактично перейшла вже раніше, що й улегшило наближення радикалів та соц.-революціонерів до соц.-демократів. Закладаючи УНДС, основоположники його виводили себе і свою організацію з духового середовища "петлюрівців" іуважали себе носіями "петлюрівської ідеології". Тут вони мали на увазі головно політичні позиції, коли висували гасло: "нація вища за класи, держава вища за класи". Шодо консерватистів, то Союз Гетьманців Гержавників стояв дальше на позиціях, устійнених Липинським, і у них не помітно ніякої еволюції.

Немалі зусилля в переоцінці цінностей мусіли відбути емігранти з СУЗемель, коли вони по їйні зіткнулись з вільним світом. І тут молоде покоління кол. советських громадян, виховане під комуністичним режимом, мусіло проробити над собою поважну працю, щоб прийти до тих позицій - самостійності і соборності, - на яких стояла стара еміграція і українці ЗУЗемель. Ту працю нові емігранти проробили, головно, в рядах і завдяки УРПартії під проводом І.Багряного, щоб в кінці виробитись на українських партіотів-державників.

Не один з них, не виключаючи і самого Багряного, перейшов школу того чи іншого націоналістичного табору, які помогли стати на ноги і окремим особам і цілій групі. Той вишкіл набирає часом прикрих форм, визначався часом браком вирозуміння і толеранції з боку вишколювачів, з чого виникала проблема Схід-Захід.

II. На внутрішнім фронті.

Беремо під розгляд різні акції серед еміграції, які зміряли до організації відносин і співпраці між окремими дієвими політичними чинниками.

Ми вже згадували про існування екзильного уряду УНРеспубліки і про постання Української Головної Визвольної Ради, що спиралась на націоналістах, і яка зміряла почести до ролі краєвої влади, а почести - революційного центру. Треба зазначити, що націоналісти між двома війнами, поборюючи УНР за Варшавський пакт і випливаючи з цього політику супроти Польщі, не заперечували його, як уряд. Тому нема нічого дивного, коли ОУН по війні шукала догоди з А.Лівицьким на базі визнання ним акту 30 червня і певного симбіозу між урядом УНР і Правлінням ЗУЗемель, проголосованим в 1941 р. у Львові. Однак, із тих розмов нічого не вийшло. Були намагання догоди між урядом УНР і Закордонним Представництвом УГВРади на еміграції, але вони не дали нічого більшого, як спільний виступ перед Мировою Конференцією в Парижі р.1946. Також і ОУН під проводом Поля.А.Мельника співпрацювала з урядом УНР, коли виступала перед Німецькою владою в час війни чи по війні. Тим не менш відносини між згаданими політичними чинниками не були точно визначені і потребували устійнення.

З другого боку серед еміграції вичувалася потреба одного авторитетного і діючого національно-політичного центру. Спроби творення такого центру датуються вже згадуваними переговорами в Берліні на переломі 1944-45 рр., які не дали наслідків і які були зновлені в Бад Кіссінген без більших успіхів. В р. 1947 відповідальні чинники еміграції в Зах.Німеччині стали говорити про реорганізацію уряду УНР на державний центр. Зрештою в 1948 р. дійшло до згоди між усіма політичними угрупуваннями, крім гетьманців. Було рішено, що А. Лівицький, як Голова Директорії, покличе декретом до життя Українську Національну Раду, як Передпарлямент. Представництво у нім оперто на зasadі паритету партій і на поділі їх між чотирма секторами: соціалістичним, центро-демократичним, націоналістичним та консервативним, який то поділ з часом втратив всякий сенс.

Приступила до УНРади і ОУН Революціонерів, але вже по другій Сесії УНРади в р.1949 ця група стала бойкотувати Державний Центр, підіймаючи різні закиди щодо структури і політики його. В 1950 р. та група перестала брати участь у праці УНРади, не подавши, однак, заяви про своє виступлення з неї. Шайно пізніше Президія УНРади ствердила цей факт окремим комунікатом. Як виявилось, краєві чинники тієї організації уважали за помилку її приступлення до УНРади та і її вихід із неї. Не схвалювало те приступлення і ЗП УГВР. Однак воно не відмовлялось від контактів з УНРадою, ба навіть шукало порозуміння з нею. Переговори між двома установами, посередні і безпосередні, провадились в рр. 1950 - 51, але не дали наслід-

ків. У своїй останній стадії вони розбились почасти тому, що ЗП УГВР відкликало свій проект декларації, якою воно визнавало Державний Центр, як такий, а почасти тому, що чинники УНРади намагались підпорядкувати ЗП УГВР Військовому Ресортові УНРади, що було не до прийняття противній стороні.

Стан речей в Державному Центрі від початку лишав багато до побажання, як під оглядом організаційним, так і діловим, а з часом погіршав ще більше. Це відчували як ті, що належали до УНРади, так і ті, що стояли до неї в опозиції. Тому вже в 1950 р. висувається гасло: "завершення консолідації", яка, мовляв, почалась створенням УНРади і має йти далі. Але далі воно не пішло. А тим часом зовнішні обставини вимагали солідарності і спільніх виступів політичної еміграції. Формою співпраці стали так зв. Наради українських політичних угрупувань, започатковані з ініціативи ВО УНРади в 1951 р. Вони стали органом збірної політичної думки еміграції, головно, в справах зовнішньої політики. Однак, з часом чинники УНРади стали бойкотувати ті Наради і тим ізоляюватись від загалу громадянства. ЗП УГВР також робило труднощі з мотивів престижевих. Врешті, в 1953 р. Наради припинились, і не стало звена між УНРадою та опозицією, ані органу збірної думки загалу політичної еміграції в Європі. Та, заки зникнути, Наради відіграли поважну роль, коли треба було протиставитись намаганням американців накидати еміграції їхні позиції (засаду непередрішенства, ідею плебіциту), чи творити в ній диверсії (гулаївщина).

ВО УНРади зазнавав досить часто внутрішніх криз, головно, в наслідок міжпартійних розгрів і невміння полагоджувати внутрішні труднощі. Та найтяжчою кризою стала криза 1955 р. Вона почалась виступленням з ВО представників УНДС і ускладнилась уступленням представника ОУН зі становища голови УНРади. Формальною притокою до цього уступлення послужило проголосування Президією УНРади проекту співпраці Паризького Бльоку з Американським Комітетом. Тяжко погодити перебіг подій на Президії УНРади в травні 1955 р. з загально-принятими правилами парламентарної системи, на яких взоруються чинники УНРади. Годі пояснити цілу кризу моментами політичними. Адже проєкт був лише проєктом і ніколи не увійшов і не мав шансів увійти в життя. До нього зголошено було ряд поправок, які лише через недогляд не були поставлені на голосування, і схвалені. Всі ті поправки Фракції ОУН та Фракції УНДС і Ресорту Зовнішніх справ, як і сам проєкт співпраці, зложений Паризьк.Бльоком, були оперті на ідеї двох центрів - російського та неросійського - і координації між ними. Ця концепція не давала ніяких підстав говорити про будь-яке порозуміння з москалями. А зрештою, сам проєкт з березня 1955 р., незgrabний в своїй редакції і проголосований випадково, був уненажнений його ж авторами. Тож не було ні формальних ні політичних причин для поглиблення кризи, яка в травні 1955 р. могла скінчитись, а тим часом триває і понині, викликаючи замішання серед еміграції і гальмуючи акцію української еміграції.

На сьогодні справа в Державному Центрі знайшлась в сліпій вулиці. Боротьба між середовищами, що відійшли від чинної участі і тими, що задержалися при кермі справ, як також викликаний кризою параліж діяльності Державного Центру підважають престиж його в очах своїх і чужинців. До політичних розходжень між середовищами УНРади, розходжені, що є нормальні, і які завжди існували, долучились особисті конфлікти і урази, через які тяжче переступити, як через

Під

засадничі розбіжності. Державний Центр стоять обстрілом чинників, які хотіли б його зліквідувати, а також тих, що через нього цілять в немилих ім осіб. З тим треба скінчити і зробити порядок. Треба вимагати від осіб, які спричинили кризу Державного Центру, аби вони негайно ліквідували її, або уступили та зробили місце для тих, що не обтяжені особистими уразами, і які знають, чого вони хочуть та уміють своєї думки переводити в життя. Безнастяне голосування консолідації і нездібність посунути справу наперед деморалізує і розкладає українську еміграцію.

Говорячи про політичну акцію еміграції, годі оминути питання співпраці європейських чинників з заокеанськими. Роля цих двох частин української еміграції була довший час предметом непорозумінь. Вкінці переважала єдино правильна думка, що рішальним чинником української політики можуть бути лише емігранти-бездержавники в Європі, які не мають порожніх зобов'язань супроти чужинної держави. Українцям з чужим громадянством належить важна, але допомічна роль. Тому УКК в ЗДА, КУК в Канаді, а зрештою ПАУК заокеаном стали виступати, як дорадники і спомогачі. Треба побажати, щоб їхня співпраця з чинниками Європи була зорганізована краще, ніж воно було дотепер.

Правильно оцінюючи ситуацію, ПАК на своїй конференції в р. 1955 повзяв був рішення сприяти чинно консолідації української еміграції навколо УНРади. Однак, він не є в стані поконати того, що належить європейським політичним фабмациям, і не його вина, наколі ці останні і дотепер не дійшли до згоди між собою, щоб упорядкувати внутрішньо-політичні справи еміграції.

III. На зовнішньому фронті.

Погляди української політичної еміграції в Європі, а також заокеаном на положення української співаки на міжнароднім полі, а відтак застосування відповідних способів політичної дії зазнали по другій світовій війні значущих змін. До того спонукали самі події епохальної багаті в цілому світі; і які тут наводити не маємо змоги. Спинимось на тих поглядах.

Думаємо, що не погрішимо протистояння, коли сказемо, що ревізія позицій еміграції в справах міжнародної політики почалась, або скоріше унагляднилась серією статей, друкованіх за підписом автора цих рядків в тягу 1950 р. в "Українському Слові". На таке твердження дають підстави посилання на них п. д-ра Галайчука, що в своїй праці "Нація покоролена але державна", писаній в 1953 р., як фахівець міжнародного права і політики, обґрунтав висунені тези. Вони знайшли підтвердження і в праці д-ра Я. Якемчука: "Україна в міжнародному праві", що вийшла французькою мовою в 1954 р., як також в праці В. Голуба "Україна в ООС'єднаних Націях".

Підсумовуючи думки цих авторів, чому постановку української справи можна звести до лише виложених тверджень. На місце старої тези про окупацію України Росією, та на місце домагань для неї права на самовизначення, треба висувати тезу, що відповідала б ситуації по другій світовій війні. Поряд констант української політики, яких Андрієвський налічив чотирі, він вказав на переходові

обставини, які мусять бути узгляднені. Не досить відкликатись у нашій політиці до гуманітарних зasad, як то робилось дотепер, але треба використовувати право-політичні аргументи. Український народ вже самовизначився - в 1917-18 рр., з чого постала держава (Українська Народна Республіка), яка ніколи і ніким не була скасована. В ній відтоді змінився режим, а держава існує і дотепер в образі Української Радянської Соціалістичної Республіки, що було стверджено в 1945 році актом допущення її до Об'єднаних Націй. Тим актом міжнародні чинники визнали суверенність української нації. Українська справа не є внутрішньою справою Росії і україно-російські відносини лежать в площині міжнародного права. Нині має місце політичне поневолення української держави Росією, як то є з державами Осередньої і Східньої Європи, називаюми сателітами СССР.

Для справи визволення України з-під гегемонії Москви важним є включення української справи в ширші комплекси міжнародних справ. Під цим оглядом корисними можуть бути ідея і рух за об'єднання Європи, до якого комплексу не може увійти Росія, що лежить наполовину на азійському континенті. Поділ Європи залізною заслоновою робить її нежиттєздатною і об'єднання двох частин, а відтак інтеграція України в європейський комплекс, є конечним. Шляхом до того може бути включення України в Середньоморський бльок народів, або створення Чорноморсько-Балтийського Бльоку з участю України. Сучасний історичний момент сприяє налагодженню добросусідських взаємин між Україною і її західніми сусідами, які також поневолені Советами. З ними треба в'язатись українській еміграції, а водночас, щоб ослаблювати агресивну Росію, підтримувати ірриденту неросійських народів Советського Союзу. Українська міжнародна політика не може обмежуватись одним голосенням гасел, ані зводиться до негативізму, вона повинна бути практичною, дієвою і конструктивною.

Ці думки свого часу викликали спротив старших політиків і бл.п. проф. Мазепа радив мені, коли я вернув в р. 1949 з Америки, не виходити з ними на люди. Однак, з часом вони набули право горожанства і стали служити основою дипломатичної акції УНРади. Стрінульські вони з опором і в кругах ОУН революціонерів, які уважали, що визнання факту існування української держави з комуністичним режимом ослаблює наші політичні позиції перед чужинцями. Натомість, АБН голосив ідею злуки неросійських народів Сов. Союзу по їх визволенні в якийсь, близче неозначенений, союз. Проти такої концепції була однак геополітика, яка унеможливлювала всяку відборонність такого союзу з боку Росії.

Міжнародна акція еміграції провадилася чи то безпосередньо згадуваними чинниками і формаціями, чи то спеціально створеними організаціями, що ставали варстатами праці української еміграції. Представництва ВО УНРади по різних країнах, як також делегатури ЗП УГВРади, були покликані до життя, щоб переводити доручення їх централь. І тут треба відзначити Представництва в Римі та в Стокгольмі. Для праці в колах Європейського Руху створено в 1949 р. Український Комітет Об'єднаної Європи, що виконував завдання УНРади, а з приватної ініціативи постав подібний гурток в Авгсбурзі. Немаловажну працю особливо в ділянці пропаганди виконували громадські організації і централі по різних країнах, як от Українська Репрезентація в Аргентині, чи Освітньо-Хліборобський Союз в

Бразілії, а також Союз Українців В.Британії. Централею таких централь мав би бути КОГУЦУ, заснований десь в 1949 р., але він не виявив діяльності. В зовнішній акції брали участь також професійні організації, як от МУВПО, що об'єднує українських робітників Франції і Бельгії та належить до міжнародного професійного руху. В католицьких колах працює українське студентське товариство "Обнова". УСПартія систематично бере участь в Міжнародних Соціалістичних Конгресах. Та чи не найстаршим між згаданими є Центральний Союз Українського Студентства, що віддавна і послідовно провадить акцію в міжнародних студентських колах.

Крім чисто українських товарств і організацій, еміграція використовувала, а не раз і давала почин міжнародним організаціям, які відтак ставали варшатом її зовнішньої політики. Такими організаціями були Інтернаціонал Свободи та Антибільшевицький Бльок Народів, покликані до життя в 1946 р., перший - чинниками ОУН Полк. Мельника, а другий - ОУН С.Бандери, - з однаковими завданнями об'єднувати поневолені народи з-за залишеної заслони. Спочатку вони конкурували на німецькому терені, але після невдалої спроби об'єднати їх в одну організацію АЛОН в р.1947, їх терени праці поділились. Інтернаціонал Свободи працює виключно на італійському терені, тоді, як АБН має ширший засяг праці. АБН відбув три Конгреси і кілька конференцій, які відкликалися до чужинних політиків і громадської опінії та боронили права поневолених народів.

Заходи чинників УНРади коло організації народів СССР призвели до створення в 1953 р. "Паризького Бльоку".

До того роду організацій допомічних треба зачислити також товариства, що плеють приязнь між українцями і іншими народами. Маємо на думці Товариство дружби в Італії (постало в 1952 р.), в Англії (з 1943 р.), та в Німеччині. Подібне Товариство в ЗДА себе не оправдало. Треба ствердити, що не всі політичні групи виявили належне зрозуміння до завдань цих організацій, з чого поставали нераз зайні труднощі, як от в Англії.

ІV. Терени зовнішньої акції.

Політична акція на зовнішньому фронті різнилась від одного терена до другого, і від одного чинника до другого. Не маємо змоги переглянути, заналізувати, ба навіть вчислити всі виступи за десять років, а спинимось лише на головніших і найбільш значущих своїм змістом чи авторством. При тому будемо старатись заховати належну пропорцію між теронами і чинниками, спираючись на матеріялах, що їх нам постачими організації.

Міжнародні конференції. Чи не першим виступом українських чинників перед чужинним фронтом по війні була телеграма з травня 1945 р. Пол.А.Мельника до Конференції в Сан Франціско, де засновано Організацію Об'єднаних Націй. Вітаючи допускання України до участі в тій установі, Автор телеграми в той сам час протестував проти заступництва її представниками комуністичного уряду, який не виявляє волі народу. Пізніше різні політичні чинники (уряд УНРеспубліки, ОУН, ОУН революціонерів, ЗП УГВРади, УНКА і т.д., разом - сім) звертались з меморандумами до Мирової Конференції в

Паризі р.1946. Зasadничо всі вони стояли на тих самих позиціях. До конференції великих потуг на острові Бермуд в р.1953 вислано письмо з рамени АБН заходами ЗЧ ОУН. Та сама організація, як рівно ВО УНРади зверталися до конференції чотирьох потуг в Берліні р.1954. З нагоди конференції чотирьох великих у Женеві, липень 1955 р., ВО УНРади вислав листи до голів урядів західних держав, а АБН до Президента Айзенговера, застерігаючи перед небезпекою коекзистенції. В той спосіб українські політичні чинники безпосередньо, чи з рамени мішаних організацій відгукувались на біжучі події міжнародного життя, займали до них становище і, мабуть, ніодна з важливіших конференцій не лишилася без того, щоб їй не пригадано справу України.

Організація Об'єднаних Націй. Вже зараз по створенні УНРади, її ВО звернувся в 1948 р. до ООН і висунув перед нею справу України. ВО виступав перед тим форумом і в 1950 р. з нагоди вибуху дійни в Кореї, вказуючи на ролю в ній Советів. В р. 1952 ВО УНРади вказував на політику геноциду, застосовану большевиками в Україні. Коли в 1954 р. Хрущов почав кампанію за освоєння цілинних земель Казахстану і висилання туди української людності, ВО УНРади підніс протест перед генеральним секретарем ООН і його письмо було переслано Советам. Подібні протести підносили і інші українські політичні чинники. Питання членства УРСР в Об'єднаних Націях не раз було предметом заходів УНРади. ВО не раз, а в останнє 1955 р. - зазначав перед Асамблеєю ООН, що уряд УРСР не виявляє волі українського народу і його представники в Об'єднаних Націях не є морально упраїнені заступати Україну. Тим не менш, коли в американських політичних колах в р.1955 виникла думка домагатись усунення УРСР з ООН, чинники УНРади піднялись заходів, щоб відвернути Державний Департамент від неї. Натомість ЗЧ ОУН С.Бандери заняли інше становище, і Ліга Визволення України в Канаді попела кампанію за усунення УРСР з ООН. Також чинники УНРади одобрювали кампанію УКК в ЗДА за нав'язання дипломатичних зносин між урядом Вашингтону і урядом Києва.

Різні уряди. Не раз українські політичні чинники зверталися з письмами і меморандумами одночасно до різних урядів і міністерств зовнішніх справ. Деякі письма, звернені до ООН розсилались у відписах окремим державам, як от лист ВО УНРади до ООН в sprawі геноциду. В р. 1951 ВО виступив перед урядом ЗДА в справі захіань поляків на українські землі і при тій нагоді зазначив, що Варшавський договір з 1920 р. вже давно втратив свою правну і політичну силу. Відпис цього листа був висланий також до Польського екзильного уряду в Лондоні. Кількома наворотами, в рр.1951 і 1955 чинники УНРади підносили протест проти виступів Комітету Вільної Європи, в яких він пропагував відірвання Західно-Українських Земель від України і прилучення їх до західніх сусідів її, чи то Польщі, чи Чехословаччини. ВО УНРади протестував перед різними урядами з приводу ьимін територіями між УРСР і Польщею в 1951 р. В зд'язку з договором Советів з Австрією і загрозою українським емігрантам, ВО УНРади звернувся до урядів великих потуг в травні 1955 р. Військовий ресорт ВО УНРади звертався також до начальників військових сил ЗДА в Німеччині і НАТО в Європі з меморандумами (до ген.Клея в р.1948, до ген.Брадлей в р.1950, до ген. Айзенговера в 1951 р. і до ген. Ріджбека в р.1952), в яких висувано і висвітлювало українську справу в зд'язку з політично-стратегічним положенням у світі.

Європейський Рух і Рада Європи. Існували і досі існують різниці в поглядах українських політичних чинників щодо концепції Об'єднаної Європи. Кола УНРади уважали, що та концепція і рух, який її підтримує, є корисні для української справи і їх треба з ними лучити. В тій цілі в р. 1949 було засновано Український Комітет Об'єднаної Європи, який став працювати за допущення його до Європейського Руху. Його представники брали участь в характері обсерваторів на Конференції Осередньої Європи, скликаній в 1952 р. в Лондоні. Більшого оснгнуті дотепер не вдалось, що не зменшує ваги самої концепції для України. Інші чинники, як от ЗП УГВР, а почасті ЗЧ ОУН ставились до Європейського Руху здергливо, коли не зовсім байдуже. Тим часом, чужинці самі заоочують нас до включення України до європейського комплексу. І так, представник Туреччини п. Ебузія з власної ініціативи поставив в 1952 р. перед Радою Європи внесок допомоги і підтримки тю установою українських культурних організацій. Крім згаданого Комітету на терені Європейського Руху в Німеччині працює ще один гурт в Авгсбурзі. На цьому місці треба ще зазначити виступ ВО УНРади перед Міжпарламентарною Унією європейських держав, що відбулась в 1955 р. в Гельсінках, проти приняття до неї членів Верховної Ради УРСР, з яким виступом можна не погодитись.

Америка. Злучені Держави Північної Америки є чи не єдиною державою в світі, яка послідовно займає чинну поставу супроти СРСР, провадячи з ним боротьбу на міжнароднім форумі. Вже тому українські політичні чинники мусіли числитись і прислухатись до політики ЗДА.

В зв'язку з біжучими справами міжнародної чи американської політики, різні українські чинники звертались до уряду ЗДА. В 1950 р. ВО УНРади заняв становище в справі війни в Кореї. В р. 1951 він же вітав і дякував п. Стасена за його інтерв'ю, в якому той висловився за незалежність України. Писав ВО і до Президента Трумана з нагоди річниці бл. п. Вільсона з р. 1951. Під час подорожі по Європі Державного Секретаря Лаллеса та п. Стасена в р. 1953 ВО вислав до них листи, залишаючи до них записку на тему: "Психологічна війна і поневолені народи за залізною заслоною". Коли в 1955 р. в ЗДА дискутувалась справа, чи не анулювати постанови Ялтинської Конференції, чинники УНРади вияснювали американським політикам набажаність такого кроку. Так само чинники УНРади вияснювали американцям шкоду, що її може завдати виключення з ООН УРСР. ВО УНРади надсилає урядові ЗДА відписи листів до ООН чи до урядів, про які була мова, а зосібна згертая в р. 1955 увагу Вашингтону на шкідливість пропаганди Комітету Вільна Європа за повернення Закарпаття Чехословаччині.

Крім цих дипломатичних заходів писемною чи особистою дорогою, чинники УНРади провадили безпосередньо чи через Паризький Бльок політичну акцію, яка зміряла до того, щоб наблизити політику ЗДА до позицій української еміграції, особливо що стосується постави уряду в питаннях Східної Європи та Советського Союзу.

Політика ЗДА в справі України виявилася наїбільш виразно не безпосередньо, але через так зв. "приватні кола", що складають Американський Комітет і які займаються народами СРСР. Він став шукати зв'язків з українськими чинниками, а зокрема з колами

УНРади в 1951 р. Ці останні поставились до Комітету негативно, з огляду на його явно русофільське наставлення. Вони робили старання, щоб українців було допущено до співпраці з Комітетом "Вільної Європи", який опікувався народами Осередньої і Схід-ньої Європи - так зв. сателітами, але виявилось, що на це американці не йдуть. Всі українські політичні чинники одностайно поставили гострий спротив діям Американського Комітету Визволення Народів Росії, коли він намагався накинути їм концепцію "непредрешенства", ідею самовизначення шляхом плебісциту і плекати "гулаївщину". Ця поставка українців змусила Комітет діяти більш оглядно і змінити назву (р. 1953).

Чинники УНРади після приїзду до Європи Делегації УНК в кінці 1952 р., рішили дещо змінити тактику супроти Американського Комітету для Визволення від большевізму (АКВБ). В тій цілі вони створили так зв. Паризький Бльок неросійських народів Сов.Союзу і пішли на переговори з американцями. В літі 1953 р. АКВБ запросив представників політичних центрів неросійських народів на Конференцію разом з представниками російських груп. На засіданні членів Президії і ВО УНРади в березні 1953 р. було рішено взяти участь в тій конференції з метою підважувати позиції росіян серед американців і змушувати цих останніх до співпраці з Паризьким Бльоком. На тій базі речники УНРади брали участь в діях Бльоку, які зміряли і осiąгнули ліквідацію КЦАБ, що був створений, як спільний центр народів Сов.Союзу, сприяли розриву деяких російських груп з АКВБ, домоглися реорганізації Інституту для дослідів СССР, добилися змін в Радіо Визволення. В р. 1954 дійшло до приступлення українських журналістів до Радіо і українських науковців до Інституту, проти чого не протестувала ні одна фракція УНРади. А натомість середовища з-поза УНРади гостро виступали проти її тактики, уважаючи, що вона стала на заваді корінних змін політиком АКВБ, чого довести однак не можна ніякими конкретними фактами.

АКВБ далі змагав до створення спільному центру еміграції. В цілі підваження цієї концепції, Паризький Бльок висунув в 1954 р. проект співпраці його з АКВБ, на основі двох центрів, себто російського і неросійських народів. Проект був відхищений американцями, але він послужив новим клином між АКВБ та деякими російськими групами, як також і між самими росіянами. В р. 1955 Паризький Бльок зробив новий проект співпраці з АКВБ і який викликав кризу УНРади. Ця криза перекреслила акцію УНРади, започатковану в 1953 і яка знайшла в 1955 р. своє застосування в меморандумі ВО УНРади до Голови АКВБ з вимогою з'ясувати політику Комітету в справах Сходу Європи. Незадовільна відповідь АКВБ мала привести до зміни позицій УНРади супроти АКВБ, але тому перешкодила криза, відхід представника ОУН від Ресорту Зовнішніх Справ, параліж ВО УНРади.

Ускладнення в УНРаді, як рівно інші обставини, винні, що Паризький Бльок не виявив належної активності. Тим не менш АКВБ відмовився від ідеї спільному центру еміграції і заявив свою готовість співпраці з Паризьким Бльоком без огляду на росіян.

Політика УНРади супроти АКВБ викликала сильні на неї атаки з боку середовищ, що стоять в опозиції до Державного Центру, і які практикують тактику чоловіх атак проти цього експонента американ-

ської політики. До тих атак прилучились деякі громадські кола, як от Незалежна Асоціація Советознавців, яка засуджує участь українських науковців в Інституті і сильно атакує цю установу і її українських членів. Однак, нема ніяких даних твердити, що тактика чоловічих атак щось змінила в АКВБ чи вплинула на американську політику. Також і діяльність Асоціації не була в стані заступити наукових праць українських членів Інституту, ані вплинути на працю Інституту. Всі згадані атаки мали дотепер лише один незаперечений наслідок, а саме той, що збільшили чвари і між українською еміграцією.

Наколи АКВБ, супроти якого провадила чинну політику УНРада, та його позиції є у всіх на очах, то ті американські кола, з якими мають контакти опозиційні до Державного Центру середовища, та їх ставлення до української справи, назагал майже невідомі українському громадянству. Русофільство АКВБ є очевидним, і треба було шукати способів унешкідливлення його діяльності, а відтак прихильні американських кіл до справи поневолених народів. Тактика УНРади дала такі осяги: розвал КЦАБ, відмова АКВБ від ідеї спільнотного центру, готовість співпраці з Паризьким Бльоком, розрив більшості російських груп з АКВБ за його готовість співпрацювати з "сепаратистами". Ніби вторуючи маневрам УНРади в Європі, УКК в Америці започаткував організацію Товариства американців східноєвропейського походження. Водночас представники українців дістають можність співпраці в формі маніфестацій з так зв."Асоціацією поневолених народів", яка дотепер об'єднувала лише народи-сателіти. Ці події з 1956 р. мають більше спільногого з працею УНРади, як з поставою її противників та їхньою тактикою.

Щодо країн Полудневої Америки, то, як вже було зазначено вище, там політична пропаганда української справи провадилася головно силами і заходами місцевих національно-громадських централь. Здобуті українцями в політичних колах тих країн позиції могли б придатися, для української справи, наколи б українським чинникам Європи вдалося викликати якусь акцію в ООН. Заклик ОУН до вільного світу з 1955 читано в парламенті Бразилії і внесено в акти.

Європа. Можливості політичної акції української еміграції перед урядом Англії багато менші, як то є в ЗДА. Там і досі не вдалося впровадити українських авдицій на Радіо БіБіСі і пояснення в 1951 р. міністра Мориссона свідчать, що українська справа не займає належного місця в англійській політиці. ВО УНРади звертався до уряду Англії листами з нагоди згадуваних міжнародних конференцій і надсилає деякі відписи листів, звернених до ООН. Його представник в Лондоні засягав думок урядових чинників в порушених справах.

ЗЧ ОУН, маючи в своїх руках СУБ, були доволі чинні на англійському терені, але про їх осяги мало відомо. Відомо, що вони мають симпатії і поперта Шотської Ліги за Вільну Європу, тоді, як чинники УНРади мали контакти з головою Англійської Ліги тої самої назви. Під час подорожі Хрущова і Булганіна до Англії в 1956 р. українські емігранти писемно і шляхом демонстрації заняли вороже становище до співпраці Заходу з Советами. Англо-Українське Товариство провадить пропаганду за затиснення зв'язків між двома народами.

Шодо Франції, то тут політична акція української еміграції була мінімальна. Крім тих листів, що розсилались учасникам конференцій в Женеві чи відписів листів до ООН, не було з боку УНРади жадних спеціальних заходів перед урядом Франції, який арештою уділяє дуже мало уваги справам Сходу Європи. Значно краще стоїть справа з Італією. Насамперед тут представник ВО УНРади своєю систематичною працею добре підготовив ґрунт для зрозуміння і попертя справи України політичними і урядовими чинниками Італії. Тому українці знаходять легкий доступ до таких установ, як "Середземноморська Академія" в Римі, яка урядила в 1954 р. Конференцію Чорноморських країн, на якій автор цих рядків робив доповідь. Тут діє Італо-Українське Товариство, які та-кож Інтернаціонал Свободи, який виступав в 1955 р. з вдалим меморіалом перед конференцією Афро-Азійських народів в Бандонгу.

Шодо Ватикану, то слід згадати про виступ ВО УНРади в 1952 р. з приводу Листа Папи Пія XII "До народів Росії", коли треба було виправляти політичні недоречності, допущені в тім листі.

Не вважаючи на те, що Німеччина є осідком головних політичних чинників української еміграції, їх акція тут не досить розгорнена. Зокрема стосунки УНРади з німецькими політичними і урядовими колами не досить розвинені. Вони обмежувались до привітних писем Канцлерові чи до спорадичних одвідин Бонн чи Дюсельдорфу. Більш тяглі стосунки з німецькими колами має, здається, ЗП УГВР, а почасти ЗЧ ОУН через АБН. Спільними заходами всіх груп Німецько-Українське Товариство уряджувало в 1955 р. День "Української Культури" в Бонні, що не був позбавлений політичного змісту. Певний успіх мало ЗП УГВР з Пресконференцією в 1956 році, з нагоди одержання листа зsovетських таборів. Не вважаючи на спільні заходи, не вдалось зібрати і видати свідчення німецьких поворотців про ті табори.

Коли мова про Скандинавію, то тут поза Представництвом ВО УНРади та принародними виїздами членів ЗП УГВР в 1956 р. не слідно значнішої акції української еміграції. Політична акція української еміграції в країнах Бенелюксу (Бельгія, Нідерланди і Люксембург) має місцевий характер і сягає ширше лише по скільких політиках тих країн беруть участь в міжнародних конференціях (Європейський Рух, Інтернаціонал Соціалістичний та Ліберальний).

В Еспанії діє представник ВО УНРади, але більші можливості там має, мабуть, ЗЧ ОУН, які через АБН чи безпосередньо утримують зв'язки з урядовими і політичними колами.

Азія в політичній акції української еміграції є заступлена Туреччиною насамперед. Зараз по створенні УНРади ВО нотифікував цей факт перед урядом тієї країни. В 1951 р. ВО звертався до уряду Туреччини, окремим листом, ставлячи перед ним справу України і відзначаючи спільність інтересів двох країн. Представник Туреччини в Раді Європи забирає в 1954 р. ініціативу, щоб помогти українській справі в тій установі. В р. 1955 Голова АБН п. Стецько відбув подоріж на острів Формоза і затіснів стосунки між цією організацією та Азійською Лігою народів. Зокрема він уложив договір з нею про взаємне попертя. При тій нагоді відбув ряд політичних розмов з владою національного Китаю.

Звернення Інтернаціоналу Свободи до Афро-Азійської Конференції не залишилося без впливу на учасників її, які прийняли резолюцію проти комуністичного колоніалізму.

Поневолені народи. Осібний відтінок міжнародної акції становлять народи, чи скорше їх політичні еміграції, з-за залізної заслони. Вже було вказано, що з них складаються такі організації, як АБН, Інтернаціонал Свободи, Паризький Бльок, через які вони співпрацюють і взаємно собі допомагають. Від 1951 р. більш-менш регулярно відбуває ВО УНРади конференції з представниками Балтійських народів. На такій конференції в 1955 р. було висунуто речником УНРади проект Чорноморсько-Балтійського Бльоку, але він не був здійснений через димісію з ВО автора його. З народами-сателітами утримують звязки головно ЗЧ ОУН через АБН і ОУН через Інтернаціонал Свободи. Чинники УНРади з ЗСА домоглися співпраці українців з Асамблеєю поневолених народів (сателітів), але в обмеженім засяగу. Разом з сателітами виступав ВО УНРади перед конференцією в Женеві р. 1954.

Політична пропаганда. Політична пропаганда відбувається заходами української еміграції насамперед шляхом участі українців в різних міжнародних конгресах. І так, УНРада сприяла участі в Інтернаціональному Конгресі Лібералів в Шtrasбургу, на Конгресі Соціалістичного Інтернаціоналу в Мілано р. 1952. В тім же році брали участь українці і виступали з доповідями на Конференції "Вільної Преси" в Берліні. Систематично виступає на міжнародних студентських конгресах ЦЕСУС, часом спомаганий фінансово Германським Центром. Пригадаймо участь членів ВО на Чорноморській Конференції в Римі р. 1954.

Українська еміграція та її політичні чинники провадять пропаганду між чужинцями, шляхом видань в світових мовах. Головним органом для англомовного світу є "the Ukrainian Quarterly", видаваний УКК в ЗСА, що випускає також Бuletene в англійській мові. В Римі видається в італійській мові квартальник "Ucraina". В Аргентині виходить подібний орган в еспанській мові "Ukrainia Libera", а в Англії - "Ukrainian Review". Спроба видавати в Парижі подібний часопис для широкої публіки не дала наслідків, і часопис припинився. Брак часопису в французькій мові є величим браком.

Шодо радіовисильних станцій, то сьогодні подають відомості про Україну заходами чужинців чи українців з Мюнхену, Кельну, Штутгарту, Риму, Мадріду, з Монреалю, Ватикану, а також з Америки. Ці станції здебільшого мають україномовні відділи з авдіціями для українців, а чужомовні авдіції на українські теми є скоріше зіпадком.

На останку згадаємо про кілька фактів політичної акції, що мають психологічно-пропагандивне значення, а саме - факти безпосереднього контакту провідних людей еміграції з відповідальними чужинцями. Не лишається без наслідків той факт, що Президент др. Витвицький стоїть з особистім зв'язку з певними американськими політичними колами і особами, і не одна акція з раменем УНРади була переведена шляхом цих контактів. В ЗСА перебуває і ген. секретар ЗСІ УГВРади М.Лебідь та має там безпосередні зв'язки та діє через них. Поїздка в 1954 р. др. Витвицького до Риму справи-

ла добре враження на італійські політичні і урядові круги, що приймали його. Не лишились без впливу і виступи і контакти Керрівника Ресорту Зовнішніх справ ВО УНРади в рр. 1952-54 в Римі. Однією з німецьких політичних чинників в Бонн речниками УНРади, ЗП УГВР і іншими лишили по собі слід. Нарешті двократна поїздка Голови АБН до Еспанії та до Формози з 1955 р. мали свою вагу.

У. Устійнення та висновки.

Нав'язуючи до повищого фактичного і документального матеріалу, спробуємо зробити ряд устійнень і висновків.

1. Друга світова війна внесла значні зміни у внутрішній стан політичної української еміграції; її чисельність майже удесятирилась, її кадри відмолодились приливом свіжої крові. Нова еміграція прибула з Західних, а головно, з Східних Земель. Через неї наша спільнота на чужині, діткнувшись рідної землі, як той Тезей, набрала нової сили. Під час війни безпосередньо, а по війні - через новоприбулих, еміграція збагатилася знанням підсветської дійсності, досвідом змагань українського народу під різними займанщинами. Треба було переглянути ідеологічно-політично-тактичні позиції при світлі нового знання і нових обставин. І це зроблено. З бігом часу, на еміграції стали взаємоприпасовуватись різні територіальні групи, гострі канти і відмінності ментальності, згладжуватись. Процес синтезу Схід-Захід відбувався рівнобіжно на рідних землях під совєтським режимом і на чужині. Збільшена числом еміграція ще ширше залягла різні терени вільного світу і рознесла відомості про Україну між чужинцями ще більше.

2. Положення України в Советському Союзі, а також положення української справи на міжнародному полі, по другій світовій війні зазнали новажних змін. Треба було узвідомити їх і приласувати політику і тактику еміграції до нової ситуації. Молодше покоління і нові емігранти могли це зробити скоріше і легше, як старші і давніші вигчанці, яким було тільки позбутись старих навиків думання і діяння. Натомість стара еміграція посідала знання чужини і міжнародного життя, яких бракувало новій. І тут вони могли собі взаємно помогти. І помогли. Тепер прийшов час, коли старші і давніші емігранти можуть передати керму праці на чужині в нові руки. Поголі це робиться, не зламуючи на забобони незаутупимості і інерцію каменя, який довго лежав на тім самім місці. Цей процес передачі керми треба приспішити.

3. Чужинці часом відзначають, а часом подилюють активність і організованість української еміграції. В тім є доля правди, яку треба оцінювати в аспекті реалістичності. І дійсно українцям не брakuвало ініціативності і не одна загально-емігрантська міжнародня установа постала за почином українців. Але не будьмо з того надто горді і не забуваймо, що ми маємо числову перевагу, а тому можемо більше зробити. А, головно, будьмо до себе критичні і признаймо, що нам ще багато бракує, коли оцінюватимемо себе під оглядом реальних і позитивних осягів. Ті осяги є двоякої природи: щодо пропаганди, себто здобуття зрозуміння і прихильності чужинців до українських справ, з одного боку, і щодо політики, себто, здобуття позицій і гарантій для неї серед чужинців - з другого боку. Дві площини, пропагандистська і політична, зазублюються, але

не покриваються. Слово і діло - дві різні речі. І коли в першій ділянці маємо більші ядобротки, то в другій значно менші. В обох ще далеко до задовільності.

4. Треба ствердити, що праці української еміграції бракує систематичності і тягlosti. Це видно хоч би з того, що деякі відтинки праці, як от інформування чужинців їх мовами, утримування контактів, консолідація здобутих позицій, мають значні прогріхи. Французький терен, терен великої потуги, лежить для нас майже облогом, як під оглядом пропаганди, так і політики. Те саме треба сказати і про Туреччину, яка має однак не малу вагу для України. Не надто добре стоять справи і в Німеччині, коли брати до уваги, що тут мають свої осідки головні українські політичні чинники. Співпраця між європейською і американською еміграціями не є достатньо організована. Наші виступи перед різними чужинними чинниками, чи то урядами, чи то Європейським Рухом доривочні, від випадку до випадку. Причина того стану речей лежить у нашій звичці імпровізувати, яку треба доповнити здібністю плянувати і тягнути.

5. Шо мусить вражати чужинця в нашій політичній акції, то це її негативний характер, брак у ній конструктивних ідей і починів. Ми виладовуємо наші сили на різні протести, на скарги, що "нам ся кривда діє". Пригадаймо письма і меморандуми наших центрів, звернені до чужинців і побачимо, що це так. Такі позитивні ідеї чи справи, як напр., інтеграція України в Європу через Європейський Рух, є рідкістю в нас. Наколи вони не зустрічають заперечення, то і не викликають запалу чи охоти до праці над ними. Натомість всякий протест знайде відгук і попертя. В нашій акції забагато вербалізму ("многословія") і замало діла. Наприклад, ціла ація консолідації фактично зводилася до декларацій. Ми числимось менше з практичними наслідками якоїсь акції (от хоч би щодо АКВБ), як зовнішнім ефектом її. Ми за любки відкликаємося до загальних ідей і почуття, а не радо орудуємо правно-політичними аргументами (як от факт існування УРСР). А тим часом другі аргументи на Заході більше важать, як перші. До чужинців треба промовляти мовою, яка для них є зрозуміла.

6. У нашій праці ми надуживаємо гасел, а не маємо плянів, жемо ідеологіями, а не маємо досить політичного змислу, щоб вичути дійсність. Брак здібності творити факти надолужуємо творенням мітів. Орудуємо кличами, як от "власні сили", що витягнені з архіву боротьби проти Варшавського договору і якій нині мало актуальний. Треба пам'ятати, що міжнародна політика робиться не на базі ідеології, але на базі національних інтересів та державної рациї, на якій базі треба догоджуватися з чужинцями шляхом взаємних уступок. Брак зрозуміння політичної дійсності і уміння майструвати ту дійсність найчастіше прикриваємо принциповістю, безкомпромісівістю. Все те витворює для нас великі труднощі, особливо в ділянці практичної політики і робить нашу пропаганду більш ефективною, як ефективною.

7. Фактом є, що соціально-політичні позиції українських угруповань є дуже зближені, майже однакові, коли не брати до уваги відмінність позицій гетьманців щодо монархії. Щодо тактики, то тут різниці є значніші і випливають з різниці темпераментів. Тим не менш, ті різниці не перешкаджають консерватистам-гетьманцям

мати за найближчих союзників революціонерів-націоналістів. Отже противні бігуни не є непримиримі. І от, не вважаючи на це, прояви національної солідарності між еміграцією є доволі рідкі. Тут знов треба протестної акції, як от проти гуляївщини, чи проти сов. таборів, щоб постав спільний фронт. Причина тому полягає в партійних патріотизмах, в груповій конкуренції, в особистих антагонізмах чи амбіціях провідників. Від того терпить надзвичайно загальноукраїнська справа, і політична акція еміграції не може набрати розгону. Мала потіха для нас, що серед інших еміграцій розвиття не є менші, ніж серед нас. Але ж наша справа тяжча для розв'язання, як інші, а тому нам потрібно більше сил. Тому не лише молімось за єдність, але шукаймо її - не лише абсолютної, що є неможливо, але реалітивної.

8. Відмінність тактики, методів праці є явищем нормальним в розвиненій і зрізничкованій громаді, якою є українська еміграція. Вони навіть є потрібні і можуть бути корисні для загальної справи при доконанні складних завдань в складній ситуації. В таких умовах потрібний поділ функцій між різними чинниками, що слугують спільній справі, але потрібна координація між ними, щоб себе взаємно доповнювати. Та, щоб могла мати місце координація між ними, потрібно виробленості і зручності партнерів. На жаль, тих якостей нам часто бракує, або скоршо вони поділені між нами нерівномірно. І так, існуючи і діючи рівночасно і рівнобіжно протягом восьми років, УНРада і УГВРада ніяк не могли знайти "модус вівенді", ані "модус процеденді". Так само і з середовищами УНРади, які знають себе не від учора, а ні могли уникнути кризи, яка розвалює Державний Центр.

9. Здоровий розум і обставини політичної акції вимагають від української еміграції наладнання співпраці головних чинників. Ідея репрезентативно-політичного центру є визнана всіма угрупованнями, навіть тими, що проповідували "бліскуче відокремлення" і практикують "двоподіл" (див. "Шлях Перемоги" ч. 47). Центр - це значить пов'язаність більшого числа і важніших чинників, то значить концентрація сил, консолідація відносин. Конференція ПАУК м.р. прийшла до висновку, що консолідація може мати місце навколо УНРади. Для опозиційних середовищ (головно ЗЧ ОУН і ЗЧ ОУН Колегії Уповн.), як також для ЗП УГВР перешкодою для того є засада легітимізму Державного Центру та урядові функції ВО УНРади. Але не треба забувати, що ми діємо на еміграції і мусимо мислити ті справи належними категоріями. Для чужинних чинників питання право-політичної бази українського політичного партнера далеко не байдуже. Шоб бути таким партнером у важніших справах, титул державного центру, є часто конечний, а в кожнім разі корисний. Те, що Державного Центру не визнають чужинні уряди, ще нічого не каже. Комітети Масарика і Пілсудського визнано за тимчасові уряди лише в час походу. Природа Українського Державного Центру на чолі з УНРадою ще ніколи не стала на перешкоді в його політичній діяльності. Скоршо навпаки - помогла.

10. Чинність, ба навіть конструкція УНРади лишає багато до побажання.

Великою хибою УНРади було те, що вона відсувалась від громадської думки і її органів, а також що трималась остояно визвольної акції, що провадиться на відніх землях. Тим не менш, на підставі матеріалів, постачених мені різними чинниками, мушу стверди-

ти, що та діяльність УНРади на чужих теренах переважає своїм за-
сагом діяльність інших чинників. Остання криза поставила Держав-
ний Центр на краю пропасти. Але цим справа не вичерpuється, а
тим більше не розв'язується. Коли маємо мужність і почуття від-
повідальности, мусимо сказати: маємо Центр такий, на який за-
служили; такий, який були здібні здвигнути. За нинішній його
стан несуть відповідальність як ті, що його творили, так і ті,
що його валили; як ті, що при нім залишились, так і ті, що від
нього відступили; як ті, що були в більшості, так і ті, що ста-
новили меншість. Здібність маневрування в політиці часом більш
важить, як чисельна перевага. Треба здати собі справу, що УНРа-
ду ліквідувати ніхто не в силі. За нею стоять безпартійні патріо-
тичні маси еміграції, головно еміграції зі Східних Земель, і во-
ни її не виречуться. Не уважають себе в праві ліквідувати її
своїм відходом і ті, що лишились в проводі Державного Центру.
Отже, він існуватиме далі, хай би мусів обмежитись до одного
символізування державної традиції УНРеспубліки, якто робив ек-
зильний уряд між двома війнами. Нинішній уклад сил, коли УНРаду
підтримує маса східної еміграції, а опозицію творять головно
уроженці західних земель, є згубний, бо поглиблює Збруч на емі-
грації. З тим мусимо скінчити за всяку ціну.

II. Уважаю, що українська еміграція скорше вийде з цієї не-
безпечної ситуації, коли поліпшуватиме те, що є і не шукатиме
руйнувати його, щоб починати все заново. Не даючи рецепті на роз-
в'язку, дозволю собі піднести пару загальних думок.

Політично акція української еміграції не може бути відірваною
від визвольної акції в краю, ким би і якими б способами ця ос-
тання не провадилася. Чи не було б можливим і вказаним перетво-
рити УНРаду в репрезентативно-політичний центр, який би робив
політику в загальних лініях, з тим, що на окремих відтінках йо-
му були б помічними поодинокі організації і партії. Поряд репре-
зентативно-політичного органу, існував би другий - революційно-
політичний в образі, напр., УГВР. Між двома центрами існував би
певний модус координації їхніх позицій і діяльності. У напрям-
лювання цілості дії української еміграції в ділянках легальній
і революційній, політичній і пропагандивній відбувалось би в
осібнім диспозиційнім осередку, який не потребував би виявляти
себе назовні і був би внутрішнім органом еміграції.

До речі, дехто з чужинців, що відзначають активність і організо-
ваність української еміграції думають, що так воно є. На жаль,
они помилуються, але ми уважаємо, що так воно повинно бути.
Та для здійснення такого роду координації, треба позбутись ста-
рих категорій думання і методів поступування. Чи ми на те здіб-
ні? - У тім - ціле питання!

К і н ц е в і з а в в а г и.

На останку піддаю під розвагу присутніх вислів одного чужинця,
який казав про українських емігрантів: "вас чути, але вас не вид-
но". У тих словах сказано багато. Сказано, що наші меморандуми, наші
писання, наші протести доходять до чужинців, бо ми уміємо
робити галас і робимо його залюбки. Але нас не видно на міжнарод-

нім форумі, бо ми не маємо гідної репрезентації, в образі чи то належних органів, чи то видатних осіб, яких чужинці бачили б як втілення нашої справи, як те було колись з Масариком. Натомість маємо багато лідерів, які себе взаємно зрівноважують і уневажнюють. Ми є велика безлика маса, а тому нас не видно, лише чути.

Також хочу вам пригадати голос наших братів з України, які вже кількома наворстами закликають нас на еміграції злучити наші сили і діяти спільно. Цього вимагало від нас Звернення Воюючої України з 1950 р. і цього чекають від нас жінки-в'язні советських спецлагерів в Мордовії. Ті голоси нас до чогось зобов'язують. Вони змушують нас зробити іспит сумління та признатись бодай перед самими собою, що, декляючи про національно-державну справу, ми досі не зробили поважного зусилля, щоб поставити належно політичну працю української еміграції.

Хай же ті, що приходять нам на зміну, добре затямлять ці мої кінцеві завваги до звіту про дотеперішню працю еміграції і якнайскорше виправлять недотягнення, не повторюючи, але використовуючи наші помилки, як науку для себе.